

„ЦИТАДЕЛЬ“ МЫНЧААР БУУРАП ДҮШКЕН

Маршал Михаил Катуковтун Москвада бэлчигчинэ телефон долган ажым-даа чык: ол боду Москва чогуунда тайлаанды турсат олтур. Херим эжини ашамш, жик бердим. Тарым каан чечер аралында ортумак сынныг, кудер, куу хөлөйгөн ашмак кылаштан тур. Билдиргир совет полковного, кужыгыг такт шериглеринин маршалы ол-хур деп танын кагдым.

— Күрк тулчушкунун со-нуургал турар мшакжынар чурал? — деп, мени хөлөгегил сериян бузууче чаламылан, маршал айтырды. — Ол ту-чушкунуна дугайында хой-ле бизден, мичалла-да анча ки-чигегил болгаш сонуургал ка-дан-даа титтис.

Телефон кынгырткайын берди. Катковтун фронттук өңүтү. Алды дугаар гардейжы армиянын командалыкчысы тарап генерал-лейтенант Иван Михайлович Чистяков тулдуушунуң болган черяне барып чалган болду. Тоолчан чууга сурагхан тулдуушунуң болган черяне ук черин чурттулчылары алдары 25 чик билейин демгелзая биле белеткеин туар болу.

— Эччилер миз озырутунуң чөпшөрөвес-тир — деп, Катков чуугалды. — Силер озурутунгар. Мени боттарыңызарларда деп болза амынар. Хоочу өңүктөргө билдирилди чедирлер.

Машина телефонунун

зын салып каш, томул, ба-
зын чалып. Оңу мыналар чорук-
саалы ичкен болу. Сапайын-
ган тургаст, мый-бээр кылаш-
тан тура, ол тээйи берди.

... Коллонууга тарачыны-
нын он сес карлыг огул кадыг-
дошук он чо чылда Кызыл
Шериге эки-тура-беле кирген.
Совет Армиянын согушуну-
ну шериглер — куяктыг таны-
шериглерин маргалы чедир-
депшөн дайынчынын салым-
чолу хаматы дайыннын олту-
га кайналган.

Совет Эвиелиндин ийи да-
кык Маадры. Ужун беш да-
йынчы шамалыг. Оларын
аразында: Моол Арат Респу-
бликанын Кызыл тул. Польша-
нын Совет Армиянын

болгаш «Грюнвальдинки крест-
тиз». Герман Демократия
Республикаһы — бири черге
«Адым салды» болгаш
«Фазмизге уур демиселге»
орденнери бар.

Михаил Катковтун полко-
воту таланттың Ала-чуртту
Улут дайымын чыдыралы
онда тоданы-деп идерген. О
Москва чогулту, Курск эста-
пенте болгаш өске-да туу-
тушукнарга киришкен. Ол
командиларын Бирги танкыны
армия Уралгазын болгаш
Польшаны хостап, Вислин
болгаш Одерин — шап халда
кешкен. Зеевол беднитерин эл-
лени болгаш дайымын Берлин
ге барып чычпа шаваарга

— А дырам, сиздер Обоян деп чүе адылдар. Оң дугайткыччу тугаалар болур сиздер? — Оң дээрте Чыстык-был биске оңа турсаказалдыр. Обоянны кавызына бистин так кармашыа баштайтй дайымчыл тугауучуунун орткен. Ана Курск тугауучууну эгелээриниң пий ий мурнуна келгени бис. Доран-на камгалта тугауучунына болгаш шаан зал даашкыныга каттай-кара белегенин эгелээр бис. Гитлержү коомардал болуңа «Питавель» плагыныга танк армияларыңа оңа кичкөргөңи салган. Оң угуруңа бис ботторымысты шериглеривисти башкаларга ууру тугаурунга ба

мисалдын арталарын төрөк кы-
рында ачылаткан кылып, танкы-
дан көртөр чордуу ашын ар-
гаш, камалгапта туруштуу бол-
гаш шүтүрүү болурунда, хал-
лашканын чоткүдүдү болган
көртүш чок болтуруу өөрчөн-
турган. Оон-бөк чөргөлтөтү-
Бирги танк армалымын ш
ригтер камалгаздын ийи д
гаар хилчилген быжылаар та
лазы-биле улут ажилмыс
дан. Бирги ийилгенги Чиста
көвтүк Алдым гөрөдэйи ар
малык ээлеп турган.

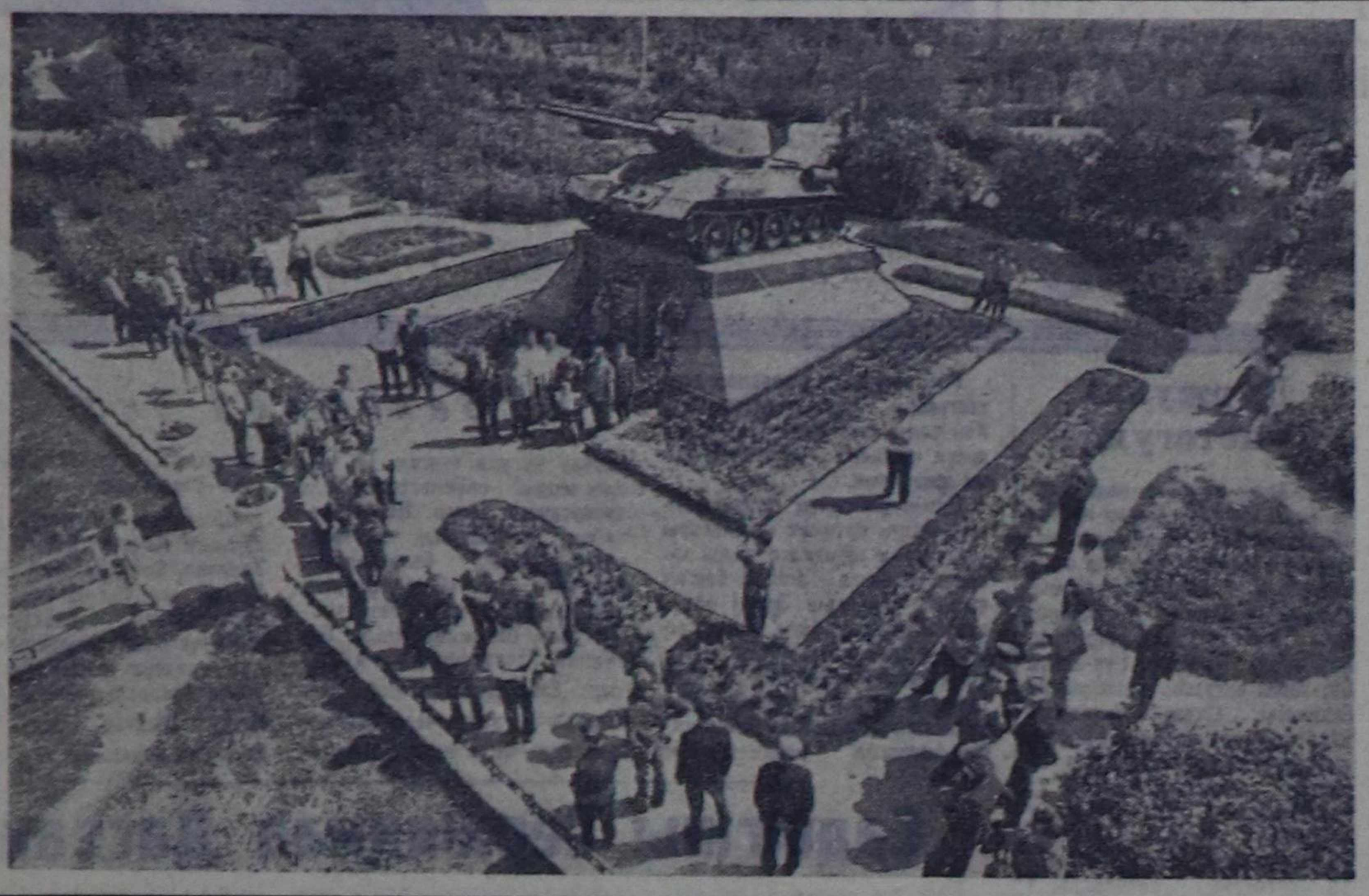
— Мичаарда силерин ар-
малыгар кандып турганын?

— Ол дээрте 6-ты танк кө
пузу, 3-ку механизастаан кө
пус, оон-бөк тускайлан

Маршал ак саазына Обонинга совет шеригерини туркучурун калтып. Оон болууну камданлап пунктуну айтып.

— Мооран бистин камгалдымын штутуу алдым ошолуку кестур чүве. Дайкынни шеригерини туркубуз са-ла-ла кутул илден. Дайкытулчу киригертсе, бистин боз дайымын микшам, оон кол ошолукушуу алдыгы гэрдейиш дийилгята таларышкан. Бистин шеригерини дыкы-ла таларушкан. Дайкын чутукун боз хире аларга ош болу-бас дүш, Бөрөжө фронтуну нун команданьичымы генерал Ватутин күчүдүз дүрү алдым дайышкынар-биле харыман.

Чели хонуктун дургузун, Ободияннн муручу талзынн кызын дилдикке гиттержи, дер болмайт согутушкунарга совет шеригдерге улаштырды келген, алар хуле дерт муру самайстарын ужуду унууртун турган. Чели хонуктун дургузуда фашистерин танкымды болгаш мотомулга индияларын бистик, калмагаларынмыз буза таларынын ордан джык келген. Оон чуу-дун мизин. Ужун бир совет тал коркузун тултушкуне кинигени-биле кады бистик, талымыска дайыннын чачын узген. Курск элтигезге совет армияларын бузузгезин болганга ууткаларын корган.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

БЕЛГОРОД ОБЛАСТИ
Курск азаттыге болган туура
муукуунун маалымдарына туура
раскаалды пармында тургаскаа
тургуруунун кырында сурагыла
дайычын Т-34 танк бейли бер
тен көстүр турган. Ону Прохор
овскы тулашуукуунун маалым
дарына алдыр кылыыр тургуу
май, тургаскаалын ханалында
тургаскаалын тургуу болган
дайычын арында танктын
кырын оюм чок шыгалдары
керишчил демдеслел бажиги
тынген.

Анаа Курскинын, Белгород
туу, Орёлдун, Москванын, Л
тиградтын, Волгоградтын
болгаш Совет Эвилекин
скас-даа хоорайларынын айма
мичилери, школадылары, ст
дендилери, Ала-чүртүтү улу
дайычын кыркычкылары шу
туруп кээп турда төнөр ужу
даа чок.

Турскаааларнын дөзүте д
туруп чечектер озааларын. Ана
дайычын хоочун кыркычкы
ири-чүңүктү кээп ужурауу
турган.

О-СИЗОВТУК фотозу.
СЭТА-ири фотокриониказы

Маршалдын чутузын алып, ол шийитгарыг тудуучу кутунарын бугуудунде Дюл Кол командыхацкынын орданын маршал Жуковче телефонизац, бодуну армиянын тусазлап кезектеринин на бир таш корутуу кылды каттыштыраын саналган. О саналды кызып алган. Мот пекотатын. харылаанын, атиллериянын немелде кезектерин, сафларнын фронтун болгаш Ставкинын кураулынынан алган. Нычангаш у корустун тургустунган тактар армияны кутулуг кун болу берген.

Ол узе гитаржердинде чыжыт кагазлаг тургын «Штабель» операциянын план билингир турган ирги бе сонугурады.

— Бис дайыннын чутунини болдыны эзе, харым-доон халдакчы бугуектерин, сонугукунунарынныг у-гшини мырнын фалист перагилерин калаашмыкчы кирер хунгис шалгыга чедир билип турган бис—деп, Катков харымдан.

—Совет хагымз онза ажайылап турган.

Имчалар Каткувона Дээр бол командалыгын Сталин тус дефон долган чедип келген. Туучушкунуну чоруулгаанга ол сонугулар. Обонь баарыга ба улур туучушкуну агага ири арай элек дээркин Каткувона иреткен. Оң барымдаага мынгыт:

— Дайыма куралырын бар турпа, шаан халдап болба. Харин камгалалдын ийгити дилденон быжытмаш, техникни быжымыр хөөп алгаш, ижерки танкылар — «тигрлер», «пантералары» болтат. «Фердинандлары» үш — дарт чүс метр хире чочерден ылаптыр адар. Олар чиптигиле танкылары тоолон хора чедире албастар. Имчалар фронт шугутунуа немел «денер-дес» быжыталай туруптар.

Сталин оң-биле чөшкөзөркен. «Имчалар кымылар. Дайынны баштай шынгыт камгал-дал-биле чөгелни төлдү алган оң соонга чыгча шавар хере. Оң дугайында командалыгын баштине болуң бээр мен» деп, чутуаласын. Ватутин база-ла имчалар болон турган.

теринг аштырганга оларын
планымын бууран дүшкөнүн
бурун бадыткалы болган,
түлүчүсүнүн ийи талдан 1
мүч чедир куяктыг машина
кырышкен..

— Прохорова чанынга дайы
мын чылча шаарынга Чир
танг арнады болгаш Баст
картос Алымгы таарбайн а
мнязы улут ролку ойналг.

— Түлүчүсүн талын
сөөлдүгүрчөрдөн силер беле

— Чорбайн калчаар. Ол че
лер биске утундубас. М
ийи дайныч аштерини м
кытган мей, артанаранар
кижилик мадылтар апага
Оларын-биле ужуражы
улул өөрүшкү-дүр.

Байырлажып тургаш, ма
шал мында дийи:

— Фашистг Германия
чылча шаарынын шагын чо
шудаткап улут түлүчүсүн
бүтү кыркычкылеринге ма
ныч байырымн бижип да
чызып көөр силер.

Иван БУЙНОВ,
Парламенттик мөдөөлөр аге
нтерлагын корреспонденттер

НОМЧУҚЧУЛАРНЫҢ ЧАГААЛАРЫНДАН

План ёзугаар

«Билет» нийтлэлд өөрсө хамрагдсан бистийн «Төс-Хөм» зохиолд бэлдэв. Оюу Лектордору чингэ таамагштар дээш шилдэг алган төмдөн кижиг бүртүгтэй үй-не тодгарыг, билдигч кылдыр билдигчид чедир дээш бугу күрүгш мөөнзөр.

Чоокта чаа эрхтен чартыг чылдиз түтүүлэй кылды, күч кылдигалыг чугаагшлыг кирген. Бистийн чөс организацииниң составида 26 кижиг бар. Дөлөгөй байдлыиң, бистийн улут Төзүр чүртүгүстүн амыралдыга хошбахан лекцидалары номчуур талази-биле хемчегилери ап турар, ынчангаш чартыг чылдиз тургузуда чоңга 32 лекция номчуттуған. Лекторлар Ч. Чүлдүм - 6, И. Биче-оо - 4 лекциялары номчазанар, оон еслериниң кижиг бүртүр — 1—2 лекциялар номчазар. А оларга диниячкычарыиң саны — муң 200 ажыг кижиг болгон.

Лекциялары номчуттуулар турарыиң шынары бааа чугаагшлыг тургузаан, ынчангаш килер үедө бө талази-биле байдлаз улам экижидирин хемчегилер алган. Бө херекке шыдагыз лектор эш Борисов маспеккей амылдан турар.

Чөстөсөр бааа бар. Хоокулар, хамагзы камгаланыиң дугаагш лекциялар номчуттумайлар турар. Лекторларга хамаарыштыг херекчилерге социалдык организастаттымазан. «Билет» нийтлелдиге хамрагштыр бар чүе болгон, оюу кеңигүтерипке хамараштыр чыгарыштыр чыгарыштыр чыгарыштыр дээш кылдыр чүдүлгөргө бааа саны болгон.

«Билет» нийтлэлдиге бистийн сохвохта организацида, мөөн соңгаар брилгаларга, фермаларга, койжыларга номчур лекциялары шыгыг план өзүгээр чорудул турар болза, ол улам чедикениңкир болуу.

М. ТИРЧИН.

Чылгы малды паспорттаар

Бай-Тайга районунун Кара-Хөл көздө Советтин деңгээлинде чыгыш малды паспортулар ажал 1968 жылдын июль 1-ден ачылган. Нартык ай иштинде 137 малды паспортулар, бар ажалды августта доозар.

Көксө Советтин деңгээлине аажок делем, ыраак болгаш калдыр-бөрт. Ишдыг-даз болза аалдарын кезип, бар малдын болун көрүп, чогуу айтырдылар буугар шинчилеп тургаш, паспортулар турар. Бу ажалга чогуу колдуунда илдепейлери кырип, кезилин дээр черенге боттарынын малларын экеп турурлар.

Оон-биле калы чамдык кийилерин бу ажалга төнүчү чогуу элери турар. Ол ээрге бар малын чызе-танзига кийибей турган кийилер болур. Чылээ, Ак-Кара Суг деп черде турган турар Хертек Ылм деп чыгыш малды чызеге кийрибиз. Ол ыкпаш Кара-Хөл жакында аалдары 3-тен 5 баш чедир чыгыш маллар чызеге кийибиз болган.

Чыгыш паспорттарга чорук алган чेरинге-да, малдын ээсинге-да ажыктык булурдан хенин-да каража бол-
с. Чыгыш малдын ияни сацын, кымда кандыг мал барын
албан чери билип, кансы документиалг турары чутула. Бир
эвес мал чиде берсе, оон-ээн иныг мал чиккен деп, паспорт
бузууга чарларда, дилэрге ажыктыг болгаш барымдаалыг бо-
лур. Иланыг оор алган малды истен тывары беден апар.
Оон ияны чизеге малды данымдаалыг бузууга чорук моон база
илэсэргэ болгаш моон сангаар чиге хукулук.

Х. ДОЙНУҢ.

Ажылдавайн турар

«Пайыздар» сөзсүзү Бүлүн-Терек сабырында улусчу дружина сөөгүч чыгарда шуут аякдашсазы. Моон улумунда чамык кижилер хой-ниитинин хорум-чүрүмү туруп турал, олар-биле кандыг-да демисел чортуяйн турар. Магазинге, лабука, өске-ла хой-ниити черагерге ээирке келир, эжиктер, сонгалар тургөзгөр, тирттакчы чоңга амыр-дыш бербес чоруктар суурал эвөш эвес болгулар турар. Улусчу дружинниктер 40 азык кизи. Дружинниктерин командири сабырында бухгалтери М. Докимт бо хүнөргө чедир кандыг-ла азык чорутпаан. Суурал эш-хуунунун сүзүнүн суурал шуут чыткен.

Булун-Терек суурда хой-нинтинин корум-чурумун үрээр чоруктар-биле демиселли күштелдирер дугайында шийитирлиг хемчеглерни алыры ында партия, хой-нinti организаццаларындан негеттижил турар.

Ш. ДУВЕНДЕЙ.

Польша техниканың чедишкени

Пальшаның тудуг-орук машиналарының база химия-эм, нарын чем үлөтпүрүнүк дегирлеринин баштайгы дөлгөлгөзү Ыракны Чөвчүккө улуг чедийшининг зртикен. Ону 70 муң амыг кижиги иззеп нарген. Даш-тыны саздыгын «Полиимек» болгаш «Варимек» катгыгышыкыназы кулчулг эснакаторлары, тудуг краннарын, нарын чем-эм бөлүмүлөрдүн жандыгыг тизген.

ижи аажон бүдүүнгүр дориглер шу
делген нөргүскөн. Совет тускый
лер ону сонуугаан.

Ыраккы чээн-чүнкүчүлөр Польшы
никазын уи делгелгениң ажытт
нунда-ла билир турган: аныгдун
туң машиналары Амур деиискээ
туугуларында чедишкениниң ажи

Браззавильде байдал

[illegible][illegible]

Политиктиг кризис

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Бодливнаа президент Баррьентостун ажыч-чорудуулаагын чүүл-буру политиктик бэулгэе жинжикиннериң хөө чокталган нынган уламында болган политиктик кризис үргүдүлгөсүн шала. Онда байдал тургузарга болган министрлерин шерип чөүөлүдө төмүлзаарга-дүзү-чүрүмү бөжөклөөринин таала болбаан информация агенттигелеринин динчадып турган ирлер бэулгар алырга, чүрттө чазакка удуралган митингилер болган чыскаалар үргүчүлөп, президент биле конгрессин аразында мессиде жинжикиннер улам күштөнип турган.

Баррьентостун бүгү талала
дан мыйдымшыкыга таваржы
турар Өзү-чүрүмү чүглө Ва
шингтоннун деткимчези-бил
эрге-чагырга холгаарлаары
оскунмай турар.

Кыдатта болуушкуннар

мыны күштүт турган жак неделяларын дургузууда ээсин жомуктарда байлаа улам дорайтаат. Ычангаан "культура революциянын" херекте-риянн таллазы-бде рекин болуу хун-вейбиньнерин болгаш цзаофэнчичылар-нын организацияларын контроллаар арга-шыниз чок деп хуве тозаргй аларган. Чугле армян Мао Цз-дун-ун челегиний бооп шналар деп ху-веси шергт кийилер коргускен.

Лангхык палладардын алыматыг-

Ыйдыг болло-дээ оон өсөс чылда-
газын база бар, кылдат можолор пар-
далгазынын бизнэси-биле алырга, оң
ам кол чылдагаан болуп бар чоруту-
р. Чексиктин демисел Мао Цзы-дун би-
лүүтүн политиканын болгаш «ре-
комилэр» дээр чүвезинин кара тура-
зында ажылдажылкынның тазарымас
чорутуң келерзинин алдыгелден ту-
ра. Массалык организацияларын
удуртулгазын Мао дун шугунар
удуртулган чылдагы оон Мао

дирлерин алурун турса» деп, ол
алуун хомудал бизнэс. Солунуң
бизнэс-биле алырга, ол «дайылар»
экспорттун ажылы санарадык,
кыз сокосындынычыне ажыгы-
чыны малазы, бугурулуң болгаш
идарыгыны узул... ревкомзаның
турууга кижигинерин ажы-биле
туру турса».

Турга эрге-чалгара «каш санын
жаларың холуна мөөңөңгөң»
алар «адамкы ийде» олукту бол-
дурун.

Олар «демир-орутуричи үрөс-
териги объектилеринче халда»,
и-ша «узайт радиостанциялар-
организмизатлар турарлар. Кажая
мыштар-биле чөпсөгөндө ажылар
Мао Шэ-дунунт чогаалдарын
дир активчилери «хэн тугулду
улап» турар чогуунаңа дугайын
и онза дүвүрээ»н-биле бижээ.

дарлардан, ап коере, Пекияди шергерде мырнай сы-дирир джуаалларын чорудуп турган. Чинкэ, 64-ку армияны согуу талаван Гуанзуну можуге чоруткан, анза ол армия «кушту ажыгалар демиселди» артиллериянын болгаш пулеметтарын дузасы-биле чыгалдырын ораалдыг турар.

Чепекстег демиселдин узамзыканын айтгы чыгалдыгын болза Пекия биле жомуларды мочуу эрге-агачтарын арзымды оорутулурлар чыгалдыгын турар. Шындаа эвдикти жомуларды «рекомнары» чыгалар чепекстиг боулгуделар» деткири, ынчазгы «культуру революциянын» деректерини таллазы биле боуду «рекомнарыны» чыгууланчыкчыларын тектин турарын айткан фактылары Кыдаттан келген дыдыгылларга демелген турган.

шаташкын стратегият бугу палиянын үзүп, «кол сотушкунуун ревкомунга ууур уталайынын турар» деп, мачоу паралла бо-ла хомудар бижин турар.

Гуандун можунун «ревкомунун» органы — «Наньфан жибол» солуга мого 15-те паралла чуба бо талзы. биле характертик, «Мао шаташкын» ол мочуа дайынныри мачоу каа эрге-чачырга ууур «шааа талашкынны калартаган», «ууус мессаларын» амакы кезинин» ортузуга ботаркын салдыган, алагузашааа олар «корум-курум» кош зоруктары болган «нүчкө-нүчгезлери» организастал турар, албан черлерине болган шерия кезектерине халдал, боу-чепчек болган шерия херексизия ху-дизил ап, талын-даа улусту-хосталга армяннын дайынчыларын болган ко-

төлөттүгү турган деп болзамды жана мунтине испертерге» дээш «ай-и идегестерине» «Жеңиш жибазо-ну» карган. Ол солтунуң бижжиз-не алырга, бо идегестер «ревком-ко» деле калбак улус масаларын ара-ниде чөрүлдөш «ол кол чүгү болу бер-» дээр теорияны суртаалдз тур-тур. Ханы ол туржук олар боттам-кы «каргыштыг ревкомарын» түгүзү, олар «бүтү демисиз» Мао-ңи шавыгын «адуу улагарына тур-Шанхай ревкомунуң органы» «Вни-» аны боо» солтунуң июль 25-те би-» жезин болза, Кыдаттын ол улуг хоо-» лыны айдуржук, ултең-дээрбездер-» алгаш күтүздөр чоруктарын чал-» ыш хараз түтүз. Солу ол бүтүгү-» нын үлгүдигеринен дээш буруу-» Мао Шэ-дунуң дафизинериянын

Чулуу-улаа, Цэцэгэлэгийн хүүхдүүд дэлгэрч, Гэсүгийнхүүн хүүхдэд ном урсар мөрд Мэо Цээ-дунуун цаа ижигийн парлал уугдурч, Оз ижигийнхүүн дэлгэтийн хүүхдүүд Пэки-и-хүүхдүүд номчугаажигжитга дөмөй, ижиг болза-даа мурый өсөө утга-ицгатааларийн ижигүүд, Чэжүү, Цээ-дунуун марксийн дун шуут урууруун мурнууд чагатааларийнх, Совет Эвчлэлийнх Комунист-партияа хүүхдэд комунистээр буюу келген болгаш кээлдээ болза-даа дөд сөстөрйи мээдэ пар-тияа Цээ-дунуун шалгагч чагата-и, яа «шонтреволуостуун» дигт, Ам Шонгирин болгаш өсөө-дээ уугдуртучууларийн ол ижигш-дүүдлэрийн цаа ижигтэжигтэ болза-иан.

(СӨТА).

ЭРГИНИН АРТЫШКЫНЫНГА УДУР

Амгы үеде бистин чүтүтүс бүтү-нигитинин ортумак өөрдө-дөлөгөчө шилчиринин мур-нуу чарымына туруп турар болбай. Ол дээрге коммунизм түгүзүшкүнүн өндүрүлүсү чедишкени-дир. Мындай өөрүшкүтү үеде чамдык кижилерин медресинде эргинин артышкынына удуз де-мисел чорудуп, масса-политик-тиг ачылып чоң ортузунга улам дыйдылары база бир кол сорулга. Моно-биле холбоштур Эргин районга «Коммунизмче өрүс» колхозтун деискари-де чамдык чүтүлери манаа бижиксең мен. Хүрээ-лигитин дуган чергелит балтаттары бө-зүлбей турар болза-да, ийи-

чамгыс кижилерде шажына чүтүрүтүн хөөлери түгүт-лаар. Ол чүтүн-биле, илереп турары-дир. Чамын Эргинге ширин, соок-даа болдулар. Ол өйле агаар-бойдус шириний берген болза, Эргин бажыне экпелди-ция удуз чоруп, дош кыра-дыр дээр, азы хову ояттарын андазын-биле үзө тырттыр-турган, азы чамдык кижилер «Чаттыг ояттар» чүтүп тур-ган, кудай бажыраткан ди-гир чүтүлөр бар. Оруктары, кижилер азы чергерге, ар-тарга жаштар калат, оларга азы-бүрү пестер азар, баг-лаар чүтүлөр база бар.

Бистин колхозтун деиска-ри-де кижилерде шажына чүтүрүтүн хөөлери түгүт-лаар. Ол чүтүн-биле, илереп турары-дир. Чамын Эргинге ширин, соок-даа болдулар. Ол өйле агаар-бойдус шириний берген болза, Эргин бажыне экпелди-ция удуз чоруп, дош кыра-дыр дээр, азы хову ояттарын андазын-биле үзө тырттыр-турган, азы чамдык кижилер «Чаттыг ояттар» чүтүп тур-ган, кудай бажыраткан ди-гир чүтүлөр бар. Оруктары, кижилер азы чергерге, ар-тарга жаштар калат, оларга азы-бүрү пестер азар, баг-лаар чүтүлөр база бар.

ри-де кижилерде шажына чүтүрүтүн хөөлери түгүт-лаар. Ол чүтүн-биле, илереп турары-дир. Чамын Эргинге ширин, соок-даа болдулар. Ол өйле агаар-бойдус шириний берген болза, Эргин бажыне экпелди-ция удуз чоруп, дош кыра-дыр дээр, азы хову ояттарын андазын-биле үзө тырттыр-турган, азы чамдык кижилер «Чаттыг ояттар» чүтүп тур-ган, кудай бажыраткан ди-гир чүтүлөр бар. Оруктары, кижилер азы чергерге, ар-тарга жаштар калат, оларга азы-бүрү пестер азар, баг-лаар чүтүлөр база бар.

партия, комсомол болгаш «Бил-диг» нигитизинин организа-циялары бо талазы-биле кош-как ажылдап турарын бо чүт-дөр айтып турар-дыр. Оң-биле кады, бо болза бойдус эргеминин, терле эртем ботунга үндөлгөн про-паганданын бисте кошкан ба-за чугаалан турар. Лекторлар, пропагандисттер, агитаторлар чамдык кижилерин медреси-нде эргинин артышкынына-рынга чамдыктыг ачылы анал-итеп көр, ылаңгыя үстүндө чугаалаанын ышкын, ыдыг артышкынына хайгаарал көрөш, оң чүтү үстүндө үн-дөлгөн турарын сайгаргаш, чыдаганын ышкын, аңаа удуз доктаамал ажылды чоруд-дар талазы-биле бисте четпес.

Адыр-Кежиг суурду ачыларынч болгаш шижилериниң уруларын улуг кичээлгеиниң ааанда турарлар. Оларга эки ашы-кемчи белеткеп берип, хөгөлө ойнарарың эң-не таарымчалыг байдалды тургускан. Урулар-а сажының бажың белгем болгаш арыг-сылыг. Бичиш урулар-ны дуржулгалыг кижизидикчилер хайгаарал турар.

НОМЧУЧУНУН ҮНӨЛӨЛӨЙ

Анык шүлүктү Анаголий Дончалын шүлүктү «Жуг-Хем» алымааха, республика союзынарыны арынарыга көстүп келгилерин номчул-дар билир боор.

Ам бо улаада шүлүктүнүн «Чалтанчылар» деп баштайгы чыныдым номчулдар холга алганнар.

Булут, хатка мунгашатас, Амдырал өөрүшкү Аас-кемчиң чакан турар Бунинг үш чырыкы бар: Ленин! Октябрь! Партия!

«Чалтанчыларын» эргин амытан «Үш чырыкты» деп шүлүктү мынд олдугдар бар. Шылап-ла, ол олдугдарын номчаан киж, карактарың шийлеш, бодалың болза, үш чы-рыкты өрөмчөйдө үш хун дег чалынып, чалыныпталып турганың алар. Чечен сөстүң күжү деп түбө ол-дур! База-ла патриотчу тема бажыттың!»

«Дайының күш — аныктар» деп шүлүк чүгө аныктарың эвес кырганың-даа сепки-салгыны хайныгың, чү-рөктөң чалыткың келдири билдирит. Кайи хире уран-чечен, чиге сөгдө-дир, кы-ручурдаа: Уагу-Хем дег оккур, күштүг, могай бөлөс Уран дартан майралга кайналган бис.

Шүлүктүн бичиш урул-дарга, чалтанчыларга, бижээ шүлүктөң номчаан, киж чалгара-да оларын дегелерин-ге хаара түтүтүп кире боор. «Садугашка», «Чочагай», «Бичиң чогаалчыңың ыры» деп шүлүктөр ийиң.

Демин чаа-ла коридорга, куд-дучуга ойноп халчыл турган бичиш оолдар, уруларын ам, колга халкан соода көөрө, көнүс өскерин хона бээр: сак-тырга-ла ханы бодалче дудуче.

«Куске» деп шүлүктүн сөөлү строфаның ап ааааа, муруку ийи строфада күсөңн өөрү-хевирин теңдир ки чүтүтүн-ган. Оолдарың колдуула-ла көк бөрүлөргө демилгелер бол-гай, ыңчангаш сөөлү строфа артык хевирит.

«Чалтанчыларын» эргин амытан «Үш чырыкты» деп шүлүктү мынд олдугдар бар. Шылап-ла, ол олдугдарын номчаан киж, карактарың шийлеш, бодалың болза, үш чы-рыкты өрөмчөйдө үш хун дег чалынып, чалыныпталып турганың алар. Чечен сөстүң күжү деп түбө ол-дур! База-ла патриотчу тема бажыттың!»

«Дайының күш — аныктар» деп шүлүк чүгө аныктарың эвес кырганың-даа сепки-салгыны хайныгың, чү-рөктөң чалыткың келдири билдирит. Кайи хире уран-чечен, чиге сөгдө-дир, кы-ручурдаа: Уагу-Хем дег оккур, күштүг, могай бөлөс Уран дартан майралга кайналган бис.

Шүлүктүн бичиш урул-дарга, чалтанчыларга, бижээ шүлүктөң номчаан, киж чалгара-да оларын дегелерин-ге хаара түтүтүп кире боор. «Садугашка», «Чочагай», «Бичиң чогаалчыңың ыры» деп шүлүктөр ийиң.

Демин чаа-ла коридорга, куд-дучуга ойноп халчыл турган бичиш оолдар, уруларын ам, колга халкан соода көөрө, көнүс өскерин хона бээр: сак-тырга-ла ханы бодалче дудуче.

Ф у т б о л

Августун 3-4-те «Хүреш» стадионунга Сая артыдан келген Абаканың алгы заводчу-ну «Торпедо» командазын футболчулары-биле эш-хуу-зун ийи ужурашкан болуп эрткен. Азында субота күнүнде Кызылдың «Висселе» командазы-биле ужурашкан.

Баштайгы хунуң маргалда-зы 2:1 сага дооступ, алычлар тилгелгел болган.

Абаканың өскөрсөңдө эркен чылда республиканың чемпион командазы «Динамо»-биле ужурашкан. Оюн ады-ларын чидиг халлашкыны-биле өтөлө-дө, шолдун ээ-ри оларын оралдажышкыны чер алыскаан.

Оюнуң ийиң чартың өтө-дөн, бистин футболчуларымыс шөлчө баштайгычылдан-да ар-тык нииништэтиг киргенер, уаурааныңың халлазы-не улаштыр-улаштыр 3 саяны кыргышкан. Бо арзында олар-нын халлазыңа чүгө чалгыс сая кирген. Сан 6:2 болуп, шол-дун ээтериниң тилгелгези-биле доозулган.

Абакан командазы Кызыл-дын динамочулары ышкын ав-густ 9-та крайын күбүгү дээр ойнаралар, а бистинге Ке-мероо хоорайн футболчулары аалап келерлер.

М. ГАМИДОВ.

Сибирь язвасының дугайында чүнү билзе чогуурл

Сибирь язвасы—кончуг халда-арымы аарыг, ол аарымдан бүтү малдар — инек, хой, өшүк, чыгыт, буула, азыгем болгаш хааан азырар.

Аарымның кижиге халлаарының кол дөзү болза аарыг малдар бо-лур.

Микроскоп-биле дыка улагат-тып тургаш көргө, шибеш хевир-лест көстүп тускай микробтар си-бирь язвасы деп аарымны тывалды-лар. Ол микробтарын өсөзгэй байдалы болза спораның бичи-ри (аарымча чок байдалдарда бижик тургусту чорукту болгаш тургу-зуп алар аралымы) болур. Спор-ла — ол болза бижик карт-биле шыптыңан микробтарын кончуг бижик тургусту хевир болур. Спораның тургустунарынга агарын кинсороодун четир санын бар болгаш эргекчү чугула: малдын организмине сибирь яз-васын микробтары спорлар бо-луп хууруп шыдаас.

Сибирь язвасын спорлары камчаар-даа аажок бижик тургу-зуп болуп турар: олар сутта каш чылдарын дургундула, а хөрүңге — оюн чылдарда амырлар шы-даар аралы камчаалар артып кээрлар. Хайлынышкыны азы дефинициялар (халлаарың ко-ра чок болгаштар) спорларын чү-түс чөдө хайлыларга азы хо-раннаарга өлүр. Кижиниң азы малды организмине кирген, спорлар микробтар кылдыр хуула бээр, олар өзүп көбүдээр болгаш аарымны тывалдылар.

Сибирь язвасын спорларынга бодаларга, микробтарын тыны шоолуд бижик эвес, өлүчүл болур. Оларын хайлынышкыны болгаш дефинициялар эмир дүргөт ал-чуң шыдаар.

СИБИРЬ ЯЗВАЗЫ КИЖИГЕ КАНЧААР ХАЛДААР?

Аарыг малды дашкар ууң чорору чүтүлери-биле (сидик, ооз) уңгем микробтар оы-сегенге чыгышкан, ону чеген мал сибирь язвасынан аарыг бээр.

Чайгы үеде хан сорар чамдык

Дуржулга участогунда

Суг-Ансы суурдан мындай-ла ыран эвесте чигир-ногаан оймак болгаш садчыг бар. Эртенде орайга чедир-ле аны-кыларынч болгаш шижилер-ны, ыры шөөр оймакка димитте-ли турар. Бо болза Суг-Холде Суг-Ансы ортумак шижилеринч бажымы Ондар Базыр-оолга уаурунган шижилеринч дуржулга участогунун бригадасы-дыр. Бо бригада эртен чылын 0,3 га картофельди, 0,2 га амыг сөвканы ажаап чаллааштың картофельдиң ба бурузундан 15 центнерин, сөвканың 1 центнеринден 14 центнер дү-мүттү астыргынар.

Бо чылын дуржулга участо-гуна 9-ку класстардан өрү элээн каш аарымчилер прак-тика эрттири турарлар. Олар картофельдин бок уншетири аштавышкан, олурулар азын бир удаа сайырзатканнар. Ве-ренчилер бо чылын карто-фельдиң ба бурузундан 16 цент-нерин, а сөвканы бок гектар-дан 15 центнерин астыргың хуузыганыр. Дуржулга участо-гуна өң-базын, аны-буру спорттарың чеченери, напус-та, согуна, помидор, огуруч, укроп, морковь, редиска дээр черле каныг-даа ногаа аймаз бар. Олар дээрге азы азы өң-чери-биле шижилеринч деиска-зирин наастан, бодунуң чаа-гай чыдын кижилерге дамчы-дып турар.

Б. ОНДАР.

Белеткел эки

Республикада шижилер сеп-телгелери үргүчүлөшкөн. Хой-хей шижилер чаа өрө-диге чылынга белеткелдерин ам доозулган.

Эрзин районун Нарын бол-гаш Эрзин ортумак шижилер сеп-телгелери өрөмчөйдө чылы те-нери биле-ле эгелер берген турган. Билгын Эрзин ортум-ак шижилерин бүтү коллекти-ви эки амыркан, Илассарын, стол, сандыларын болгаш пар-таларын септел дооскан. Эки дартыгын физика болгаш хи-мия-биология кабинеттериг

Садыгны Сержиңмаа Дастан

Кадырын Салчак Калчан-оол, Мурт-Аксыга магазини хаап-тарынч мурунда чедер дээр, адын дүргөдөлгөн орган. Ко-жында хой кадырчыларынч аалында ам чаа-ла чораша бар чылдар ол. Кадырчылар ону эки хуула алган: хойг са-рым шай-биле шайдалып, ка-дырын, мал-малыгын онча-медиянын дугайын айтгар-ган. А соода оол мурунда көрбөзүн көргүсөңер.

Кончуг чараш бичи хаар-кышкан. Ийиң кадырчы-кармалып ал-ла болур. Оң-оо-оогай чүтүл — музика. Кы-зылдан сөөлү медияны дамы-тып турар ол болган.

Транзистор чүгү — деп, ко-жалары Салчак чугаалааш, — ону амырчыларынч саала та-вер батерейлерге керек — деп тайылбырлааннар. Кадырчы ону ийи-ла садып аларын шиптирлээш, азында хан чед-диг келеш кадыганын.

— Ховуга хой кадырын чо-рааш радио дамчылыгын дайыңкай-дыр. Мей — дээр соода — база катал айттыл-кан.

Көдөр магазинге оң дээр өң-чөлдө садыгның кыс дыңлааш, транзисторлар магазинде ам чок, Кызылдан чалгыны экел-дирер дугайында хөмчөз алы-рын алаан. Шоолуг ботурезе-де-даа чалгы дегеринде дегел-диг алган. Бир ай хире бо-лганда көзү магазинин эргек-чиси Сержиңмаа Дастан аңаа «Сувенир» деп чаа тран-зистор тывалды. Кадырчы ботурезе сеткалында өртүр сеп-тигиниң садыгында илереткен.

Мурт-Аксыда көдөр ма-гизин эргекчиси Сержиңмаа Да-станын амырдың чалгыс та-варыганы көргүсөңер. А мы-дыг таварыганы бир хуула-ле та чеже болур чүе. «Малчы» колхозтун ажил-нишчилеринч материалдыг чааган байдалы улам-на азын оорар. Киж ботурзү анык-бир эки чүгүлү садып аларын күзээрер. Сөөл-гү үеде садып алычыларынч

Солун неделяда алды катап үнөр

Халдаарын неперетпес дээр, мал сегин хора чок болулар. Мал сегин хора чок болуларынч дээр аралы ону өртүлери болур. Бир эвес ону ботандырар ар-жак болза, элениң кургак до-лоруктыг чер, чуртталга дугула-рында, оруктардан, оларлардан, мал сугтарар сугтараткан, мал кайлаштында ырак черге, 2 метрден кылдыр эвес кылдыр хан-дыр калкыш, мал сегин хөмөр, өл-ген малдык болгаш хөмгөн до-урааның кырынга өрттөткен азы хлорлук чугайы 10 сантиметр кы-лын кылдыр төгөр.

Чончуг ортузунда сибирь яз-вазы тыптып келзе, аараң кижини эминелге дүргө чыгытары эрге-жок чугула.

Аарыг кижини эминелге чы-гытары соода, оң чурттал тур-ганын оран-савазын, бүтү өт-ке-рекесин дефинициялар ары-лаар.

Сибирь язвасын баш удуз камгаларынч дээр дефиниция чугула хөмчөз болза, малдың чиг-эздиг амырды кылдыр турар ботурезе-де-даа хөмчөз кижилери болур. Малга доозуп сугтарар чүгүлү амырды, тускай алыт мэдери, ажилчылар — ботунуң ары-шав-рия салгыры удуз роула ойнар. Мал согар черлерде аны өскө-рөткен алган малдың чиг элэин ла-боратория шижилеринч кинер, ол чиг элэин чүгө дефинициялар соода — болгазырадырың ам кинер. Малдың чиг элэин болга-зырады кылдыр турар ботурезе-леринч ажилчылары сибирь яз-васын баш удуз камгаларынч чөмчөгөр-биле эки тавыш болур ужурул.

Баш удуз азыр бүтү хөмчөгөр-ин шижилер болгаш өй-шанда чо-рудары сибирь язвасын аары-мындал мэдери камгалар бол-гаш кижилерге халлаарының айымын эвээрлер.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫШКЫН БАЖЫНЫ

Редакцияның аярези:

Кызыл, Шетинки — Кравченко кудумчуу, бажы № 3. ТЕЛЕФОНЫ: Редакторун 24-63, редакторун оралачыларын 35-24, халысала-ны секретарыны 23-35, партияны амырды кылдырың 23-54, агитация болгаш пропаганда кылдырың 37-13, көзө алыа-агы кылды-рың 21-47, клетур кылдырың 22-64, чааа, база совет гуртуту кылдырың 21-27, информация кылдырың 20-60, бухгалтерияны 31-75, корректорларын 27-41. Солун келбей барганда 32-75 телефоңче долгар.

Тыва АССР-ни Министрлер Чогуулына чалгың партия эргелелин — гини-физик (Кызыл, Шетинки — Кравченко кудумчуу, 1).

ТС — 01214.